

NÁBOŽENSTVO, CIRKEV, VIERA A DOMÁCE NÁSILIE VOČI ŽENÁM

Religion, Church, Faith and Domestic Violence against Woman

PhDr. ThDr. Andrej Mátel, PhD.

Abstract

According to the representative research about the domestic violence towards women in Slovakia (2008), every fifth woman, who has got a partner, has experienced violent behaviour towards her. Slovakia is generally a religious country of Christian religion. The latest research (2001) results show that 84% of inhabitants are religious. Many women endangered by domestic violence therefore seek help from their priests, pastors or other employees of churches. For that reason it is essential that these people know not only the teaching of Bible about family, but also the basic principals of counselling victims of domestic violence. Their primary goal cannot be protection of marriage at all costs, but protection of life, health and dignity of a married couple and their children.

Profesorka Radková, ktorá vystúpila na sympóziu s príspevkom o týraní žien, položila na záver provokatívnu otázku: „Čo povedať veriacej žene, ktorá si denne pripomína, že prisahala pred Bohom, že neopustí svojho muža v dobrom ani zlom, čo jej povedať, keď je priamo ohrozená od neho na živote?“¹ Podobnú otázku mi položil aj profesor Ladislav Šoltéz v rámci oponentského posudku písomnej časti mojej dizertačnej práce „Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia“: „Ide často pri rozhodovaní týranej ženy a matky o vážnu dilemu ako ďalej žiť v manželstve. Veď pri svadobnom obrade sľubovala a dokonca prisahala zotrvanie v manželstve v dobrom i zlom. Sú to často kňazi, ktorí utvrdzujú ženu, aby vydržala a duchovnými prostriedkami čelila násiliu. Aké je teda teologické stanovisko?“ V predložennom príspevku sa budem snažiť na tieto otázky hľadať odpovede a predložiť základné teologické východiská pre kresťanské poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie.

Náboženstvo, cirkev a viera – všeobecné poznámky

V súvislosti s témou vzťahu medzi domácim násilím a náboženskou príslušnosťou obetí, páchatel'ov a poradcov je potrebné uviesť základný náboženský kontext na Slovensku. Pojmy náboženstvo, cirkevná príslušnosť a viera nebudem používať ako synonymá, ale ako jemné odtiene vzťahu medzi ľudskou osobou, ženou alebo mužom, a transcendentálnou bytosťou všeobecne nazývanou Bohom a jeho vonkajších vyjadrení formou modlitieb a rituálov.

Slovensko je často predstavované ako kresťanská krajina. Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001, ktoré realizoval Štatistický úrad SR, sa až 84 % obyvateľov krajiny hlásilo ku kresťanskej viere. Ústrednou postavou kresťanstva je osoba Ježiša Krista, ktorého veriaci prijímajú za Božieho syna, Pána a Mesiáša. Z hľadiska príslušnosti ku kresťanským cirkvám alebo denomináciám patria k najpočetnejším Rímskokatolícka cirkev (68,93 %), Evanjelická cirkev augsburského vyznania (6,93 %), Gréckokatolícka cirkev (4,09%), Kresťanská reformovaná cirkev (2,04 %) a Pravoslávna cirkev (0,94 %). V súčasnosti je v Slovenskej republike oficiálne registrovaných 16 cirkví a náboženských spoločností.² Okrem tradičných kresťanských cirkví sú registrované v SR aj také, ktoré sú kresťanmi vnímané ako sekty: Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v Slovenskej republike („mormóni“) a Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia. Na Slovensku oficiálne

¹ RADKOVÁ, L.: *Týranie žien a úloha sociálneho pracovníka a dobrovoľníka v tomto probléme* in Zborník z konferencie Ochrana života V, FZaSP TU, Trnava 2004, s. 48.

² Por. údaje na webovej stránke Ministerstva vnútra SR <http://www.culture.gov.sk/cirkev-a-nabozenske-spolocnosti/registrovane-cirkvi> [17.12.2008].

pôsobia aj dve nekresťanské náboženské spoločnosti: Ústredný zväz Židovských náboženských obcí v Slovenskej republike a Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike (od r. 2007). Okrem toho pôsobia u nás menej početné kresťanské aj nekresťanské náboženské spoločnosti, skupiny a sekty. Vzhľadom na minoritu nekresťanských náboženských spoločností a ich špecifické východiská sa v tomto príspevku budem venovať len kresťanstvu.

Realita viery sa pomerne odlišuje od štatistických údajov týkajúcich sa náboženskej a cirkevnej príslušnosti. Viera je vždy vedomým osobným vzťahom medzi človekom a Bohom. Ona pramení v srdci ľudskej osoby. Náboženstvo a cirkevná príslušnosť by mali byť vonkajšími prejavmi vnútornej viery, ale v skutočnosti nezriedka bývajú len onými vonkajšími prejavmi. Príslušnosť ku kresťanstvu alebo jednotlivej cirkvi je tradične chápaná na základe krstu, ktorý v majoritných cirkvách prijímajú maličké deti na základe rozhodnutia svojich rodičov a príbuzných. Je preto vhodné pre samotného poradcu, aby vedel, s kým bude viesť dialóg. Ak sa niekto predstavuje ako „veriaci“, je nevyhnutné vedieť, čo pod týmto daný človek rozumie. Nezriedka sa pri hlbšom rozhovore ukáže, že daná osoba je len pokrstená alebo užívajúca obrady v svojej cirkvi, ale chýba jej osobná viera spojená s každodenným životom. Rozlišovanie je potrebné osobitne aj pri oboch manželských partneroch. Nejestvuje totiž niečo také ako „spoločná viera“. Jeden pravoslávny teológ výstižne povedal: „Boh má len deti, ale ani jedného vnuka“. Vzťah s ním je možný len ako JA a TY, teda nie cez druhú osobu, hoci by ňou bol manžel, manželka, otec alebo matka. Pri zodpovednom rozlišovaní poradca nebude až tak udivený, ak sa dozvie o násilí v rodinách, ktoré pravidelne navštevujú bohoslužby. Násilie v rodine je naučeným správaním, ktoré sa odovzdáva z generácie na generáciu. Tradičné podoby náboženského a cirkevného života ho príliš neovplyvňujú. Žiaľ, práve naopak, kázne a vyučovania zamerané výhradne na ochranu manželstva pred rozvodom vzbudzujú dojem, že prvoradou povinnosťou veriacej ženy je udržanie manželského zväzku za každú cenu. Vnútri spoločenstva kresťanov sa ľahko vytvorí klíma, kde sa dbá na to, aby problémy vo vnútri manželstva boli prekryté vonkajšími prejavmi zbožnosti. O tom, čo sa deje vnútri sa jednoducho nerozpráva, rozvod je neprijateľný a úlohou ženy je, aby robila všetko pre to, aby jej manžel bol spokojný.

Veriaca žena hľadájúca pomoc

Podľa II. reprezentatívneho výskumu o násilí páchanom na ženách v SR (2008) zažila násilné správanie každá piata dospelá žena, ktorá má v súčasnosti partnera – presnejšie 21,2% dospelých žien SR vo veku 18-64 rokov. Výskyt násilného správania od bývalých partnerov je ešte vyšší (27,9 %).

„Nič nevie poriadne urobiť... je nešikovná... neporiadna... nezvláda deti... jej vnútro je plné výčítiek... nepochopená blízkymi... cíti sa byť osamelá uprostred vlastnej rodiny... plná vlastných hriechov... výčítiek svedomia... bitie svojho muža si zaslúžila... alebo trpí ako Kristus za svojho muža, aby sa obrátil... odpúšťa znovu a znovu... mlčky, bez šomrania... Boh ju však nepočuje... nereaguje na jej nárek v tichu noci... je tak vzdialený... ale prežila ďalší deň... vďaka Bohu“ – žena, kresťanka, milujúca svojho muža, dlhoročná obeť domáceho násillia.

Ženy, ktoré dlhodobo zažívajú násilie od svojho manžela alebo partnera, vidia svoju identitu často jeho očami namiesto Božieho pohľadu. Cítia sa nedôležité, akoby boli k ničomu. Nič nedokážu, nič nevedia, nič nestíhajú, všetko pokazia. Ak sa po dlhom uvažovaní rozhodnú zveriť svojim príbuzným – takisto veriacim – príliš porozumenia sa im nedostane. Vlastná matka povie dcére: „Čo sa sťažuješ? Ved' ja som to s tvojím otcom vydržala 30 rokov a ty si len na začiatku. A vidíš ako sa otec zmenil, už ma ani nebije... Len keď je opitý vyvádza... Viacej sa modli a lepšie sa o neho staraj... A hlavne s nikým o tom

nehovor. Čo by si ľudia pomysleli? Manželstvo je sväté, nezabudni, že si sľúbila vernosť v dobrom i zlom...“

Keďže sa kruh násilia nezastaví, ďalšou osobou, na ktorú sa veriaci žena potenciálne môže obrátiť, je jej kňaz alebo pastor. Aj u tradične náboženských rodín platí, že ak sa muž snaží izolovať ženu od spoločenského prostredia, nechá ju chodiť do kostola alebo zboru. Podľa II. reprezentatívneho výskumu násilia páchaného na ženách (2008), hľadanie pomoci u cirkevného predstaviteľa využilo 10,9 % žien žijúcich v násilnom vzťahu a 16% žien, ktoré zažili násilie u svojho bývalého partnera.³ Zaujímavé, hoci pre cirkvi nie príliš pozitívne je, že v porovnaní s predchádzajúcim reprezentatívnym výskumom (2002)⁴ ženy žijúce vo vyhnanom násilnom vzťahu hľadali menej často pomoc u cirkevných predstaviteľov (pokles z 12,8 % na 6,9 %).⁵ K podobným výsledkom som prišiel aj počas vlastného výskumu. Z výskumnej vzorky 95 žien, ktoré prežili domáce násilie a stali sa klientkami rezidenčných zariadení sociálnych služieb, 8,42 % vyhľadalo predtým pomoc v cirkvi.⁶

Vo všeobecnosti platí, že kňazi alebo pastori môžu byť pre veriace ženy, ktoré zažili domáce násilie, prvými, komu sa zveria so svojím trápením alebo niekým, komu budú dôverovať. Tento kontakt môže priniesť začiatok odchodu z kruhu násilia alebo bude prameňom sekundárnej traumatizácie. Môže priniesť nádej alebo prekážku pre týranú ženu. Pomôže uzrieť záblesk nového života alebo privrie oči nad umieraním a smrťou.

(Ne)kompetentné kresťanské poradenstvo

Brenda, jedna z obetí domáceho násilia, svedčila o svojej skúsenosti v cirkvi: „Keď som išla za svojim pastorom požiadať ho o pomoc, povzbudil ma, aby som sa snažila viac manžela milovať, pripravovať mu jeho obľúbené jedlá, byť viac empatickou a pýtať sa ho, či mal ťažký deň, keď bude vyzerat' podráždene.“⁷ Iný pastor ponúkol žene ako „odpoveď“ na jej skúsenosť násilia úpenlivejšiu modlitbu, aby sa viac snažila byť lepšou manželkou, potom bude môcť aj manžel zmeniť svoje správanie.⁸ Keď kňaz alebo pastor pošle týranú ženu späť domov s radou, že sa má viac alebo lepšie podriaďiť manželovi, aby predchádzala ďalšiemu násiliu, môže sa stať, že ju odsúdi na smrť.⁹ Najhorším „riešením“ je, ak pastor alebo kňaz pozve muža, aby „spolu s manželkou našli pravdu“. Žena zvyčajne na takomto stretnutí nič nepovie, zhovorčivý muž to pastorovi „vysvetlí“. Doma jej to potom spočíta... Bude sa snažiť o jej izoláciu od cirkevného života. Obmedzí ho len na nevyhnutné návštevy bohoslužieb a potom sa pôjde rovno domov, kde násilné prejavy pokračujú a eskalujú.

Aby nedochádzalo k vyššie zmieneným situáciám a sekundárnej viktimizácii aj od predstaviteľov cirkví, je dôležité, aby kňazi, pastori, kresťanskí poradcovia a poradkyne poznali základné princípy poradenstva obetiam domáceho násilia.¹⁰ Množstvo nekompetentných rád vychádza zo základnej neznalosti problematiky domáceho násilia, jej charakteristík a spôsobov kompetentnej pomoci. Za základný nástroj profesionálneho rastu

³ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná správa VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008, s. 70-71.

⁴ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR, Skrátená verzia záverečnej správy z výskumu*, SŠPR, Bratislava 2003.

⁵ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 74.

⁶ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, Rigorózná práca, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2009, s. 79-82.

⁷ Por. CURTER, C.: *The Silent Epidemic in Today's Christian Woman*, vol. 26, no. 5/2004, s. 68.

⁸ CONWAY, H.L.: *Domestic Violence and the Church*, Paternoster Press, Carlisle 1998, s. 52.

⁹ CASTLE, J.: *Domestic violence and the Church* in <http://www.herald-of-hope.org/jcastle1.html> [15.12.2008].

¹⁰ Por. MÁTEL, A.: *Poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie*, on-line <http://www.andrejmatel.info/> a <http://www.domacenasilie.info/> [12.12. 2008].

duchovných sa považuje samovzdelávanie a permanentná formácia. Aby sa aj problematika domáceho násillia stala integrálnou súčasťou a prioritou v procese vzdelávania, je potrebné vnútri jednotlivých cirkví a náboženských komunít prelomiť mlčanie. Dôležitú úlohu pritom môžu zohrať angažované ženy, ktoré sa nebudú báť komunikovať so svojimi duchovnými (zväčša mužmi) o násillí vyskytujúcim sa aj vnútri kresťanských rodín. Úlohou biskupov a ďalších vyšších predstaviteľov cirkví by malo byť koordinovanie, podpora, zabezpečenie odborného vzdelávania a inštitucionálnej spolupráce s kompetentnými odborníkmi v oblasti domáceho násillia. Pre študentov a študentky teológie by bolo vhodné, v rámci pastorálnej alebo praktickej teológie, zabezpečiť študijné materiály a kvalitné prednášky o pastoračných postupoch v rámci poradenstva obetiam domáceho násillia. Príkladmi z dobrej praxe aktívneho zaangažovania sa predstaviteľov cirkví v boji proti domácemu násilliu sú *Vyhlásenie katolíckych biskupov USA – Keď volám o pomoc: Pastoračná odpoveď na domáce násillie voči ženám* (2002);¹¹ v rámci anglikánskej cirkvi vo Veľkej Británii *Odpoveď na domáce násillie: smernice pre tých, ktorí majú pastoračnú zodpovednosť* (2006)¹²; z evanjelických cirkví *Domáce násillie a metodistická cirkev: prechádzajúc do činov* (2005).¹³

Na Slovensku iniciatívu v tejto oblasti prejavila Komisia žien pri Ekumenickej rade cirkví v Slovenskej republike. Táto v roku 2003 zorganizovala seminár na Evanjelickej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave na tému „Násillie v rodinách – aký je postoj kresťanov?“. V rámci Rímsko-katolíckej cirkvi svoj hlas pozdvihol v roku 2007 košický arcibiskup Alojz Tkáč, keď na sviatok sv. Rodiny zverejnil stručný pastiersky list na tému „Domáce násillie – týranie žien“.¹⁴ Zaujímavé je, že aj Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia sa tejto téme viackrát aktívne venovala v svojom časopise *Prebudte sa!*¹⁵

Pastori, kňazi, kresťanskí poradcovia a poradkyne by mali komunikovať o tom, že Boh žiadnemu mužovi neschvaľuje konanie, ak bije, kontroluje, ponižuje alebo inak ubližuje svojej manželke. A bez ohľadu na to, či sa ona rozhodne od neho odísť alebo zotrvať pri ňom, by mali byť pripravení jej pomôcť. Prvoradým cieľom pri intervencii nemôže byť ochrana inštitúcie manželstva, ale ochrana života, zdravia a dôstojnosti každého z manželov a ich detí. Počas poradenského rozhovoru je dôležitý citlivý, trpezlivý a empatický prístup. Žene je potrebné prejavovať dôveru voči tomu, čo hovorí. Niekedy je ťažko uveriť jej rozprávaniu, ale v skutočnosti býva situácia ďaleko horšia než opisuje. Traumatizujúco a nekompetentne znie každé vyčítanie, odsudzovanie obete a jej obviňovanie z klamstva. Kresťanský poradca, poradkyňa alebo duchovní cirkví by sa mali vyhnúť používaniu otrepaných náboženských fráz. Namiesto toho môžu ponúknuť svoje načúvanie, sprevádzanie a kompetentné rady. Modlitba, čítanie Božieho slova, ako aj účasť na sviatostiach a bohoslužbách danej cirkvi budú sprievodným prostriedkom vnútornej duchovnej sily, ktorá je potrebná na exodus (východ) z jarma útlaku, násillia, vyhrážok a bitiek, ktoré sa odohrávajú za zatvorenými dverami domáceho otroctva.

Kresťanskí poradcovia – na rozdiel od feministických organizácií – upozorňujú, že aj násillní muži potrebujú pomoc. Mnohí z nich boli týraní vlastnými rodičmi alebo boli svedkami otcovho násillia voči matke. Odborníci hovoria o „transgeneračnom prenose násillia“, čomu zodpovedá aj nie príliš pozitívna výpoveď Biblie, že „Boh tresce neprávosti otcov na deťoch do tretieho a štvrtého pokolenia“ (Ex 20,5). Na druhej strane treba jasne

¹¹ UNITED STATES CATHOLIC CONFERENCE: *When I Call for Help: A Pastoral Response to Domestic Violence Against Women*. A Statement of the U.S. Catholic Bishops, Washington DC 2002.

¹² *Responding to domestic abuse. Guidelines for those with pastoral responsibilities*, Church House Publishing, London 2006.

¹³ *Domestic Abuse and the Methodist Church: Taking Action*, Methodist Publishing House, Nashville 2005.

¹⁴ Por. on-line <http://www.rimkat.sk/rs/view.php?cisloclanku=2007123001> [30.12. 2007].

¹⁵ Por. *Skončí sa niekedy násillie v rodine?* *Prebudte sa!*, február 1993, s. 3-14; *Pomoc týraným ženám*, *Prebudte sa!*, november 2008, s. 3-12; *Násillie na ženách. Čo o tom hovorí Biblia*, *Prebudte sa!*, január 2008, s. 3-8; por. aj *Ži s Jehovovým dňom v myslí*, Watchtower, New York 2006, s. 118-131,

komunikovať, že násilie nikdy nie je nutným správaním a jestvujú spôsoby ako pomôcť násilníkemu človeku, ak si tento svoj problém prizná, prevezme zodpovednosť a rozhodne sa pre zmenu. Nielen obeť násilia, ale aj páchatelia potrebujú Božiu pomoc a uzdravenie. Preto je namieste, aby sa okrem kompetentnej odbornej pomoci obetiam domáceho násilia kresťanskí poradcovia a duchovní cirkví venovali aj pomoci páchatelom násilia.

Biblia, jej poslanstvo a zneužívanie¹⁶

Muži môžu zneužívať náboženský rozmer svojich manželiek k prehĺbeniu, udržaniu násilia alebo k presunu viny na ženu. Typické citáty z Písma vytrhnuté z kontextu, ktoré v ústach násilníkov majú legitimovať ich nadvládu nad ženou môžu znieť: „Biblia hovorí: ‚Muž je hlavou ženy... ženy nech sa podriaďujú mužom... žena nech prejavuje mužovi úctu...‘“¹⁷ Zvyčajne sa jedná o náboženských mužov s istou znalosťou Biblie. Títo poznajú všetky výhody starozákonného modelu patriarchátu. Vedia o úlohe ochraňovania svojej rodiny pred vonkajšími nepriateľmi, ale nedokážu ju chrániť sami pred sebou. Sú pomerne imúnni voči vplyvu Biblie a náboženstva na svoj vlastný život. Z náboženstva si urobili spojenca, cez ktorého dokonale udržiavajú nadvládu nad manželkou a deťmi. Úlohou kazateľov, učiteľov náboženstva a biblických exegetov je otvorene upozorňovať na takéto zneužívanie Biblie. Na druhej strane je potrebné predstavovanie pravdivého biblického poslanstva Svätého písma o rodine a neprijateľnosti násilia v nej.

Áno, je napísané v 1. Petrovom liste: „Ženy, buďte podriadené svojim mužom...“, ale o šesť veršov text pokračuje: „Podobne i muži, nažívajte so svojimi ženami vo vedomí, že žena je ako krehká váza, a preukazujte im úctu, pretože sú spolu s vami dedičkami milosti života.“ (1Pt 3,1.7). Áno, aj apoštol Pavol píše o podriadenosti žien svojim mužom, ale zároveň sa vyjadruje o vzájomnom podriaďovaní sa pred Kristom. Pavol nie náhodou v texte použil grécke sloveso (*hypotassó*), ktoré je v evanjeliách použité na opísanie Ježišovej podriadenosti voči svojim rodičom (Lk 2,51). Vzorom pre „podriaďovanie sa“ je pre neho sám Boží syn – Ježiš Kristus, ktorý svoju moc nikdy nezneužil, ale použil ju pre službu. Pavol v tomto duchu mužom – manželom preto priamo a jasne vysvetľuje, aký majú mať prístup k svojim manželkám: „Muži, milujte ženy tak, ako aj Kristus miloval cirkev a vydal za ňu seba samého... Tak aj muži majú milovať svoje ženy ako vlastné telá. Kto miluje svoju ženu, miluje seba samého...“ (Ef 5,25.28).

Žiaľ, príliš veľa žien zažilo od svojich manželov prejavy nelásky, akými sú ponižovanie, bitie, psychické týranie... Odpoveďou im bolo, aby sa „lepšie podriaďovali mužom, lebo ak to nerobia, môžu za mužove správanie sami...“ A tak sa ženy snažili „lepšie podriaďiť“ naivne si mysliac: „Keby som bola lepšou kuchárkou, nebol by na mňa tak agresívny pri stole... Keby som upratala načas, nerozčuľoval by sa... Keby som sa vedela lepšie postarať o deti, nevytočili by ho tak...“ Slová o podriaďovaní sa, sú akoby jednou koľajnicou, ku ktorej nevyhnutne patrí druhá – mužova obetavá láska. Ak táto druhá koľajnica chýba, nik nemôže chcieť od ženy, aby znášala násilné správanie muža. Vlak manželstva potrebuje vždy dve koľajnice. Ak chýba jedna, takýto vlak života nie je schopný jazdy. Naivitu, nepochopenie a paradox „jednej koľajnice“ uvádza A.P. Čechov v jednej zo svojich poviedok. Večer prichádza opitý agresívny manžel Kirjak domov za svojou ženou Marjou. Už z diaľky vykrikuje, a keď vstúpi do domu, zasadí jej päťou úder do hlavy. Jej zbožná švagriná na to povie: „Tak, tak moja milá. Plačom si od trápenia nepomôžeš. Trp a dost'. V Písme stojí: Ak ťa niekto udrie na pravú tvár, nastav mu aj ľavú... Tak, tak moja milá!“ Na druhý deň sa

¹⁶ K tejto téme por. MÁTEL, A.: *Svätosť začína v rodine (2. Svätí manželia)* in on-line <http://www.andrejmatel.info/> [21.6. 2008].

¹⁷ Ide o voľne citované texty apoštola Pavla z listu Efezanom, 5. kapitola, verše 22.24.33; por. aj 1. Petrov list 3,1.

Kirjak hanbí (aj to skôr pred ostatnými ako pred vlastnou manželkou), ale večer sa scéna opakuje.

Čo znamená, aby sa žena podriadila svojmu mužovi? – Som presvedčený, že kompetentnými odborníkmi na odpoveď sú tie ženy, ktoré majú osobný bezprostredný vzťah s Ježišom. Predsa si dovoľím ponúknuť stanovisko z pozície muža. Podriadenosť ženy si muž nemôže vynucovať, vyžadovať a už vonkoncom nie použitím sily. Podriadenosť neznamená, že muž má za ňu prevziať všetky dôležité alebo aj menej dôležité rozhodnutia týkajúce sa rodiny. Samotné slovenské slovo *podriadenosť* evokuje, že žena by mala byť „riadená pod niekým“ (v tomto prípade mužom), čo však presne nevyjadruje biblické posolstvo. Ona, ako Bohom stvorená bytosť, s jedinečnou osobnosťou a vlastnou dôstojnosťou, sa môže slobodne rozhodnúť *nechať sa sprevádzať* svojim mužom. Robí to tým, že s manželom komunikuje o vlastnom vnútornom svete, odkrýva svoje obavy, slabosti, či nerozhodnosť. Tým sa pred ním vedome stáva zraniteľnou a „slabou“. Jej muž je v tomto momente tým „silným“. On v takejto chvíli vie, že môže milovať, pretože jestvuje niekto, kto sa ním nechá milovať. Bola mu darovaná možnosť niest’ slabosť svojej ženy, môže jej poradiť, vyjadriť vlastný uhol pohľadu, môže jej dať istotu svojej prítomnosti pri jej rozhodnutiach, potvrdiť jej emócie, môže ju objasniť. Deje sa to vďaka tomu, že sa mu žena „podriadila“ – nechala sa ním sprevádzať. Šťastný muž, ktorého žena rešpektuje a prijíma za kňaza v svojej rodine.

Biblické posolstvo je jasné a zrozumiteľné. V židovskej ani kresťanskej časti Biblie nie je vnútri manželského zväzku ani v rodine žiadna forma násillia akceptovaná ako súčasť „Božej vôle“. Práve naopak. Celá Biblia smeruje k ochrane rodiny a manželstva ako posvätného a nedotknuteľného zväzku dvoch ľudí opačného pohlavia, v ktorom má muž úlohu milovať a chrániť svoju ženu. Ak to nerobí, dopúšťa sa niečoho, čo Biblia nazýva hriechom. A hriech je vždy niečo zlé. Jeho doslovný význam je „minúť sa cieľu“. Žiaľ aj manželstvo rozvrátené násillím sa môže minúť cieľu.

Rozvod, separácia, anulovanie manželstva

Manželstvo bolo ustanovené pri stvorení sveta. Boží plán bol veľmi jasný od počiatku: „*Preto opustí muž svojho otca a svoju matku a prilne k svojej žene a budú jedno telo*“ (Gn 2,24). Toto Božie slovo o manželstve zaznelo v stave úplnej nepoškvrnenej svätosti prvých ľudí. Všetko ostatné je dôsledok ľudskej neposlušnosti Svätému. Potvrdzujú to aj slová Mesiáša Ježiša, ktorého sa pýtali Židia na možnosti rozvodu. Súčasťou Mojžišovho zákona bola aj možnosť prepustenia manželky: „*Ak si muž vezme ženu a ožení sa s ňou (doslova bude jej vlastníkom) a stane sa, že ona nenájde v jeho očiach priazeň, alebo on nájde na nej niečo odporné, povie a napíše jej prepúšťací list, dá jej ho do ruky a pošle ju preč zo svojho domu*“ (Dt 24,1). Keďže takto znel zákon, komentár učiteľov zákona a veľkých rabínov bol zameraný na to, čo sa má rozumieť pod „odporným“ (hebr. *erva*). Výklad kolísal od nevery (rabi Šamaj) cez pripálené jedlo, či špinavý tanier (rabi Hilel) až po to, že sa vlastná žena začala manželovi páčiť menej než iné (rabi Akiva). Pripomínam, že možnosť rozvodu bola v Izraeli len z pozície muža. Na druhej strane však stálo slovo o manželstve na počiatku a ostrá výčitka Malachiáša – posledného z prorokov hebrejskej Biblie: „*Hospodin je svedkom medzi tebou a ženou tvojej mladosti, ktorej si sa spreneveril, hoci ona je tvojou manželkou a ženou podľa zmluvy... Strážte svojho ducha a nespreneverujte sa žene svojej mladosti*“ (Mal 2,14.15b). Ježiš nielenže poznal Mojžišov zákon, ale poznal aj „ducha zákona“ a vedel rozlíšiť, čo je pôvodným plánom Svätého. Učiteľom zákona dal ráznu, pre nich prekvapivú, odpoveď ohľadom priepustných listov povolených Mojžišom: „*Takéto ustanovenie vám napísal pre tvrdosť vášho srdca. No už na počiatku ich (Boh) stvoril ako muža a ženu,*“ a citujúc Berešit (Genesis) dodal: „*Čo teda Boh spojil, človek nech nerozlučuje*“ (Mk 10,9).

Podľa tohto počiatočného Božieho plánu s manželstvom, všetko ostatné – vrátane mnohoženstva a prepúšťania manželiek – bolo kvôli tvrdosti ľudského srdca.

Prítomnosť Boha v manželstve sa deje výhradne prostredníctvom slobodného rozhodnutia. Tak ako sa Stvoriteľ rozhodol spojiť konkrétneho muža – človeka (hebrejsky *adam*) s konkrétnou ženou, ktorá je súčasťou jeho vnútra (symbol *rebra*), obidvaja sa musia slobodne rozhodnúť prijať Boha do vnútra svojho vzťahu. Toto rozhodnutie sa deje nielen počas obradu, ale aj pred ním a po ňom až do konca života. Žiaľ, realitou je skutočnosť, ktorú som spomínal na počiatku príspevku. Mnoho manželstiev je uzatvorených v kostole pred duchovným nie z rozhodnutia osobnej viery, ale z nábožensko-kultúrnych, estetických a iných dôvodov. „Veď je to krajšie... a čo by na to naši povedali, ak by sobáš nebol v kostole.“ Kresťanské manželstvá sú závislé od individuálneho vzťahu muža a ženy so Svätým a jeho Mesiášom. V prípade, že len jeden z manželov má osobný vzťah s Bohom, podľa apoštola Pavla sa aj neveriaci partner posväcuje v ňom a ich deti sú sväté (por. 1Kor 7,13-14).

Kňazi a pastori sú často zameraní výhradne na ochranu nerozlučiteľnosti manželstva. Prejavuje sa to nielen v kázňach na bohoslužbách, ale aj pri poradenstve, duchovnom sprevádzaní alebo u katolíkov v sviatosti zmierenia. Dôvodom je nezriedka základná neznalosť podstaty domáceho násillia, jeho prejavov, dôsledkov a spôsobov pomoci obetiam. U duchovných Rímsko-katolíckej cirkvi sa k tomu pridáva neznalosť dynamiky manželstva a jeho vnútorných nástrah kvôli povinnému celibátu, ktorým je podmienená kňazská služba.

V neposlednom rade treba spomenúť, že v prípadoch vážnych manželských kríz, nevnímajú nerozlučiteľnosť manželstva jednotlivé cirkvi a denominácie jednotne, ale majú špecifické prístupy. Na jednej strane spektra sa nachádza Katolícka cirkev, v rámci ktorej v prípade platne uzatvoreného manželstva nejestvuje možnosť „cirkevného rozvodu“. Na druhej strane sú tie cirkvi, ktoré vo veľmi závažných prípadoch pripúšťajú aj možnosť rozvodu. Jednotlivé prípady sú potom posudzované osobitne. Pre ženu, ktorá zažila alebo zažíva domáce násillie od svojho manžela, je z hľadiska cirkvi dôležitá aj denominačná príslušnosť. Súčasťou kresťanského poradenstva ženám, ktoré zažili alebo zažívajú domáce násillie, by malo byť aj pravdivé prezentovanie možností ďalšieho riešenia v prípadoch trvale rozvráteného manželstva. Vždy jestvujú možnosti riešenia, hoci nie sú rovnako dosiahnuteľné vo všetkých cirkvách.

Najťažšiu východiskovú situáciu majú veriace kresťanky katolíčky. Inštitúcia manželstva je tu chránená zákonmi Katolíckej cirkvi, ktoré sú súčasťou Kódexu kánonického práva. Hoci vo všeobecnosti platí, že platne uzatvorené manželstvo je nerozlučiteľné, jestvujú možnosti, ktoré týraná žena môže využiť, ak ich pozná. Katolícki biskupi USA vo vyššie spomínanom vyhlásení priamo uvádzajú: „Zdôrazňujeme, že od žiadnej osoby sa nežiada, aby zotrvala v násilnom manželstve... Násillie a týranie, nie rozvod, rozbíjajú manželstvo. Anulovanie manželstva, čo znamená, že manželský zväzok nie je platný, môže často otvoriť dvere k uzdraveniu.“ Nedávno na Slovensku publikoval znalec cirkevného práva Róbert Brtko odborný článok na tému: „Domáce násillie a neplatnosť cirkevného manželstva podľa kánonického práva“.¹⁸ Bližšie v ňom špecifikuje niektoré príčiny, keď môže dôjsť k vyhláseniu manželstva za neplatné. Dôležité pritom je, že tieto príčiny musia už reálne existovať v nejakej forme v momente, keď sa manželstvo uzatvára. Spomína prípady, keď jeden z manželských partnerov mal násilnícke správanie aj pred uzatvorením manželstva (napríklad z dôvodov psychickej poruchy) a vedel takéto správanie rafinovane tajiť. K platnému uzatvoreniu manželstva v Katolíckej cirkvi je absolútne potrebný aj primeraný stupeň psychickej zrelosti. Osoby, ktoré trpia ťažkým defektom rozoznávacieho úsudku (napr. majú diagnostikované neurózy, psychoneurózy alebo psychopatologické stavy), sú neschopné dať platný manželský súhlas. Manželstvo takých osôb môže byť vyhlásené za neplatné.

¹⁸ BRTKO, R.: *Domáce násillie a neplatnosť cirkevného manželstva podľa kánonického práva* in Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae, Bratislavská vysoká škola práva, č. 2 (2008), s. 57-66.

K tomu však treba reálne dodať, že právna cesta zneplatnenia cirkevného manželstva nie je možná vo všetkých prípadoch domáceho násilia. Pre ženu, ktorá sa pokúsi absolvovať tento (nie ľahký) právny proces, môže byť veľkou oporou podpora kňaza, poradcu alebo poradkyne. V každom prípade takáto žena môže správcu farnosti požiadať o pomoc pri riešení svojej situácie formou rozluky. Túto konečným dôsledkom schvaľuje miestny biskup a pre veriacu katolíčku znamená, že môže legitímne žiť oddelene od svojho manžela. Hoci takéto manželstvo je pred Katolíckou cirkvou stále platné, nevinná osoba sa môže plnohodnotne zúčastňovať cirkevného života, vrátane účasti na Sv. prijímaní pri Svätej omši. Bez zneplatnenia manželstva jej však nebude nikdy umožnené uzatvoriť nový manželský zväzok v Katolíckej cirkvi. Hoci možnosti veriacej katolíčky, ktorá zažila domáce násilie, ohľadom ďalšieho osudu manželstva nie sú jednoduché, pri dlhodobej podpore a pomoci je reálne, aby aj túto ťažkosť úspešne zvládla.

V iných kresťanských cirkvách nejestvuje zvyčajne taký prísny právny postup ako v Katolíckej cirkvi. Pri svojom výklade sa opierajú o text Matúšovho evanjelia, kde jestvuje istá klauzula k Ježišovmu slovu o nerozlučiteľnosti: „Každý, kto prepustí svoju manželku, *okrem prípadu smilstva*, vystavuje ju cudzoložstvu...“ (Mt 5,32). Na základe tohto textu je podľa niektorých výkladov zrejmé, že jestvujú isté vážne dôvody (akým je napríklad nevera), kedy sa manželstvo môže stať reálne mŕtvym. Medzi takéto dôvody „usmrtenia“ manželstva môže potom patriť aj násilie jedného z partnerov. Pre nevinnú stránku by v takýchto prípadoch mala jestvovať možnosť nového začiatku, a to aj možnosťou rozvodu a nového manželstva s iným partnerom. V prípadoch domáceho násilia sa vždy postupuje individuálne a každá z kresťanských cirkví má určitý postup. Kresťanskí poradcovia by tieto postupy mali poznať, respektíve môžu ženu odporučiť na kompetentnú autoritu. Nakoniec – keď traumatizovaná žena nenájde v svojej cirkvi prostriedky, ktoré by jej umožnili nový dôstojný začiatok nenásilného života a manželstva – jestvuje pre každého osobná cesta individuálnej viery. „*Lebo keby nám srdce niečo vyčítalo, Boh je väčší ako naše srdce a vie všetko. Milovaní, ak nám srdce nič nevyčíta, máme dôveru k Bohu*“ (1Jn 3,20-21).

Záver

V úvode tejto časti som uviedol otázku: „Čo povedať veriacej žene, ktorá si denne pripomína, že prisahala pred Bohom, že neopustí svojho muža v dobrom ani zlom, čo jej povedať, keď je priamo ohrozená od neho na živote?“ – Podľa obsahu tohto príspevku by som zhrnul niekoľko odpovedí. Veriacej žene, ktorá prežila domáce násilie, treba jasne komunikovať, že ochrana jej života, zdravia a dôstojnosti má prednosť pred udržaním manželstva za každú cenu. „Boh tvojmu manželovi nedal žiadne právo správať sa k tebe násilne. Ak je k tebe násilnícky, máš právo od neho odísť. Sme ochotní pri tebe stáť a pomáhať ti, bez ohľadu na to, či sa rozhodneš odísť alebo zotrvať s ním. V žiadnom prípade ťa neodsúdime. Budeme pripravení počúvať ťa, komunikovať o tvojej bolesti a spoločne môžeme hľadať cestu von z kruhu násilia. Chceme, aby si vedela, že jestvujú možnosti rozluky, zneplatnenia alebo rozvodu a spoločne môžeme hľadať najlepšiu možnosť, ktorú bude akceptovať tvoja cirkev. Si vzácnym Božím stvorením!“ – Toto môže byť niekoľko výpovedí, ktoré týranej žene dajú nádej. Trvalý odchod z kruhu násilia nikdy nebude záležitosťou niekoľkých rozhovorov. Je to cesta. Kresťanstvo na počiatku bolo nazývané „cestou“. Úlohou nás, kresťanských poradcov, pastorov, či kňazov je stáť na tejto ceste blízko tým, ktorí sú slabí, bezradní a zranení. Obete domáceho násilia k nim bezo sporu patria a je na nás, aby sme pred nimi nezatvárali oči.

Použitá literatúra:

1. BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR, Skrátená verzia záverečnej správy z výskumu*, SŠPR, Bratislava 2003.
2. BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná správa VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008.
3. BRTKO, R.: *Domáce násilie a neplatnosť cirkevného manželstva podľa kánonického práva* in *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, Bratislavská vysoká škola práva, č. 2 (2008).
4. CONWAY, H.L.: *Domestic Violence and the Church*, Paternoster Press, Carlisle 1998.
5. *Domestic Abuse and the Methodist Church: Taking Action*, Methodist Publishing House, Nashville 2005.
6. Kol. aut.: *Zborník z konferencie Ochrana života V*, FZaSP TU, Trnava 2004.
7. MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, Rigorózná práca, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2009.
8. *Responding to domestic abuse. Guidelines for those with pastoral responsibilities*, Church House Publishing, London 2006.
9. UNITED STATES CATHOLIC CONFERENCE: *When I Call for Help: A Pastoral Response to Domestic Violence Against Women*. A Statement of the U.S. Catholic Bishops, Washington DC 2002.

Publikované:

MÁTEL, A.: *Náboženstvo, cirkev, viera a domáce násilie voči ženám* in *Acta Missiologica*, ročník 3, č. 1/2009, FMPTZ VŠ ZSP sv. Alžbety v Bratislave, s. 23-30.
[ISSN 1337-7515]

(Pri citovaní článku prosím o oznámenie na e-mailovú adresu: andrej.matel@gmail.com)